

Skofja Loka se lahko ponaša z znanstveniki in raziskovalci vseh vrst, ni pa rodila ustvarjalcev, ki bi v zakladnico slovenske književnosti prispevali pomembnejši delež, posebno s področja poezije. Zato bo za marsikoga presenetljiva pričujoča objava pesmi Jana Plestenjaka iz rokopisne zbirke, katere lastnica je Ivana Končan iz Ljubljane. Kot Ločani in rojaki, ki nam je prav zaradi redkosti te vrste ustvarjalcev vsaka njihova vrstica dragocena, lahko ugotovimo, da delo in življenje Jana Plestenjaka še vedno ni dovolj raziskano in tudi upoštevano. Skromen prispevek v tej smeri naj bi bila tudi objava njegovih pesmi.

Literarno ustvarjanje Jana Plestenjaka je zaobseženo v dveh ustvarjalnih obdobjih. Med dvema vojnama in do leta 1944 med vojno je pisal v glavnem za Mohorjevo družbo domače, ljudske povesti, ki so živ odsev težkih socialnih razmer kmetov in bajtarjev v škofjeloških hribih. Opisoval je težko in žalostno življenjsko usodo svojih ožjih sorodnikov, matere in očeta ter jo preoblekel v povesti Lovrač (1936), Bajtarji (1937), Potrebuježi (1938), Mlinar Bogataj (1942) in Herodež (1944). Mnogo je objavljajl v Mladiki. Pisatelj Fran Saleški Finžgar mu je bil vzornik in učitelj pri ustvarjanju te domačijske proze, prav tako pa tudi Fran Albrecht. Od leta 1944 do smrti v letu 1947 — v tem obdobju so nastala dela, ki so doslej (razen odlomka iz povesti Ratink, prim. LR III) ostala v rokopisu. Med krajšimi črticami je ostalo v rokopisu tudi večje delo v prozi o življenju v koncentracijskem taborišču v Italiji z naslovom Sonce za obzidjem. Strast, ki se ji je Jan Plestenjak predal že kot študent — pijača — mu je zaznamovala vse življenje in mu ga spremenila v muko in bedo ter povzročila tudi mnogo nerazumevanja. Po težki internaciji v koncentracijskem taborišču Chiesa nuova pri Padovi je izmučen našel vsaj nekaj topline in razumevanja pri zgoraj omenjeni prijateljici. Posvetil ji je album pesmi in črtic, ki šteje 64 kartonskih listov, na katere je napisal poleg posvetila štiri prozne sestavke (Draga mati, Requiem, Večer, Krik iz sladke tesnobe) in 28 pesmi, iz katerih objavljamo pričujoči izbor. Poleg tega je ohranjenih še 11 pisem, izredno občutenih, med katerimi so nekatera prave literarne umetnine in bi bila tudi vredna objave.

V pismu Končanovi dne 3. 2. 1945 je Jan Plestenjak o svojih pesmih napisal tudi tole: »Ne vem, kako naj se ti hvaležnega izkažem za milost, ki je mojemu ubitemu srcu uteha in pomoč? Zdaj se mi verzi kopičijo in pod naslovom Razbičana upanja jih dobiš povezane v knjižici, o kateri upam, da ti bo marsikaj razodela, česar prejšnja ni mogla, ker sedaj so tudi doživetja čisto drugačna, čeprav sem v mislih zmerom pri tebi in je vse, kar lepega doživim in občutim, posvečeno tebi... Doma sem kot v mrtvašnici, v samoti, kjer božanstvo, ki ga oba enako občutiva, izžareva lepoto in ljubezen, katero sva spoznala morda le midva, sem pa spet človek in morda tudi — umetnik.« V pismu dne 14. 4. 1945 pa pravi: »Če drugega ne, imela boš skromen spominček name, spominček vezanih in nevezanih besed, ki sem ti jih pisal z že skoro bolno iskrenostjo. Pa ni me sram, saj sem jih pisal bitju, ki me je do dna razumelo.«

Iz pesmi, prevzamejo nas prav zaradi omenjene iskrenosti, diha polno občutij, vse pa prekipeva v želji po ljubezni, razumevanju in svobodi. Ljubezen do matere (ki jo je tudi sicer izredno ljubil) enači z ljubeznijo do edinega bitja, ki ga razume v njegovi osamljenosti. Kljub liričnosti zaslutimo v pesmih tudi mračno in težko obdobje vojnega leta 1944 in željo po svobodi (npr. v pesmi Sproščenje, posebno pa v poetični prozi Requiem!). Mrkost in otožnost občutij in časa večkrat poudari z uporabo otožnega -ó v rimi. Verzi so svobodni, celo okorni in ponekod malo prisiljeni in bi jih kasneje gotovo še nekoliko predelal in obrusil, a mu je to preprečila kruta smrt. Kljub temu pa so vredni objave.

Janko Krek